

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата мистецтвознавства, доцента
Лігус Ольги Марківни
на дисертацію
Кузнецової Ольги Олександрівни
«Рецепція особистості та творчості Миколи Лисенка в
соціокультурних координатах Галичини до 1942 року»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 музичне мистецтво

Актуальність теми дисертації

Приналежність Миколи Лисенка до «пантеону» видатних українських митців, визнання його історичної ролі у розбудові національної музики давно є аксіомою. Майже півтора століття вітчизняне музикознавство накопичувало досвід дослідження творчості композитора, його діяльності у різних сферах музичного життя, освіти, участі в суспільно-патріотичному русі, контактування з видатними культурними діячами епохи. Однак картина наукового осягнення особи й праці М. Лисенка в контексті націєтворчих процесів досі має дещо мозаїчний вигляд. Тому звернення Ольги Кузнецової до лисенкознавчої тематики та її прагнення сформувати сучасний науковий погляд на митця як «національного генія», «просвітителя», який мав «високогуманну суспільну душу» (С. Людкевич) підтверджує суголосність її дисертації з актуальними проблемами вітчизняної науки і культури.

Перспективним видається також обраний здобувачкою красназавчий ракурс дослідження, який останнім часом активно розвивається в українських наукових студіях. Історія різнобічних зв'язків М. Лисенка з Галичиною, його потужний вплив культуртрегера та лідера нації на суспільно-культурне й мистецьке середовище цього регіону, вельми сприятливе для інтеграції ідеї соборності, виразно виокремлюють дискурс «Лисенко – Галичина» як один із важливих для розкриття й усвідомлення історичної ролі митця в духовній консолідації українців, розділених у той час кордонами різних держав.

Наукова новизна дослідження

Подана до захисту дисертація є фундаментальною працею музикознавчо-культурологічного напрямку, в якій уперше зібрано, систематизовано й узагальнено різноаспектний досвід галицької лисенкіани з кінця XIX століття до 1942 року. Новаторська сутність роботи полягає у міждисциплінарному підході авторки, що охоплює усі можливі вияви рецепції творчості композитора, його виконавської, фольклористичної, педагогічної, наукової та суспільної діяльності, особистісних взаємин, психоемоційної та духовної аури в тогочасній музичній культурі регіону. Інноваційною уявляється запропонована концепція інфраструктури дискурсивного зв'язку «Лисенко – Галичина», яку складають усі ділянки та форми відображення соціокультурного резонансу митця та його праці.

Для того, щоб здійснити таке дослідження, дисертанткою уперше було детально вивчено історичні, філософські, світоглядні та художньо-естетичні передумови рецепції М. Лисенка в Галичині, проаналізовано здобутки галицьких музикознавців, публіцистів, численні мистецькі артефакти (музична творчість, виконавство, белетристика, поезія, образотворче мистецтво), певним чином пов'язані з життєтворчістю композитора та його впливом на музичне й загальнокультурне життя Галичини. Важливе значення у різнобічному висвітленні історичної ролі М. Лисенка в музичній культурі краю мали нові факти, віднайдені в епістолярній спадщині, мемуаристиці та періодичних виданнях.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів

Теоретичне та практичне значення дослідження пані Кузнецової є очевидним. Теоретична вага роботи обумовлена, передусім, перспективою розвитку її базових ідей та положень у музичній регіоналістиці та лисенкознавстві. Концепція інфраструктури виявів рецепції митця у різноманітних сферах та формах функціонування суспільно-культурного

життя, може бути також застосована в дослідженнях в інших царинах гуманітарного знання.

Практична цінність дисертації вбачається у можливостях включення її результатів у лекційні курси навчальних дисциплін вищої музичної освіти («Українська музична культура», «Історія української музики», «Музична антропологія» тощо). Окрім того, матеріали дослідження можуть бути використані у підготовці монографій, навчальних та науково-популярних видань культурологічного та краєзнавчого напрямів.

Структура та зміст дисертації, відповідність вимогам щодо обсягу й оформлення

За структурою, змістом, обсягом та оформленням дисертація відповідає усім встановленим вимогам. Робота складається із чотирьох розділів зі вступом, висновками, списком використаної літератури та додатками. Основному тексту передують анотації українською та англійською мовами.

Дисертація вирізняється чіткістю будови, яка відображає логіку розгортання наукової думки, що проходить етапи теоретичної, історичної та аналітичної розробки. Позитивно відзначу детальну конкретизацію тематичного контенту, виражену кількома підрозділами у кожному розділі, що свідчить про ретельність і глибину опрацювання авторкою кожного аспекту проблеми. Кожен розділ увінчується висновками, відповідно, і зібраний та опрацьований матеріал, і аналітичні екскурси отримують ґрунтовне осмислення у контексті досліджуваної тематики. Такий підхід надає праці виваженості та композиційної цілісності.

У Першому розділі здійснено історіографічний огляд лисенкознавчої літератури, проаналізовано стан вивчення зв'язків М. Лисенка з Галичиною, визначено теоретико-методологічні засади вивчення регіональної рецепції Лисенка, що спираються на категорії культурології, соціальної психології, філософії, соціокультурної антропології, обґрунтовано феномен геніальності

митця на підставі його визначного таланту, освіченості, різнобічної діяльності, суспільної активності, пасіонарності лідера і патріота.

У Другому розділі простежено шляхи формування суспільно-культурної інфраструктури особи й діяльності М. Лисенка в Галичині. Визначено історичні та світоглядні чинники, що зумовили пієтет митця серед галицької інтелігенції, окреслено коло його особистого спілкування й листування з культурними діячами регіону, висвітлено прижиттєві та посмертні заходи на пошану композитора, які інспірували творчість галицьких митців із присвятою М. Лисенкові, розглянуто рецептивні вияви у видавничій справі, публіцистиці та радіомовленні.

Третій розділ охоплює здобутки галицького лисенкознавства досліджуваного періоду. Виокремлено найбільш суттєві внески в цій галузі, пов'язані з іменами Ф. Колесси, С. Людкевича, Б. Кудрика, В. Витвицького, також приділено увагу статтям В. Барвінського, Н. Нижанківського, А. Рудницького, С. Туркевич та ін. На підставі аналізу всіх праць з'ясовано, що, незважаючи на деякі розбіжності поглядів дослідників на творчість композитора, усіх їх єднає визнання його провідної ролі митця-громадянина та патріота національної культури.

У Четвертому розділі окреслено шляхи впливу жанрово-стильових традицій М. Лисенка на творчість галицьких композиторів, а також досвід сприйняття і трактування його музики у виконавському світі. Відзначено пріоритетне місце вокальних творів митця у концертно-виконавському репертуарі краю, виявлено, що саме в Галичині уперше прозвучало чимало його вокально-хорових композицій. Доведено, що виконавська рецепція музики М. Лисенка в регіоні мала вагоме значення не лише в культурно-мистецькому контексті, а й ідейно-політичному та національно-патріотичному.

Висновки повною мірою підтверджують цілісність реалізації концепції дисертаційного дослідження. Правомочність висунення основної ідеї щодо різнобічного впливу М. Лисенка як людини, митця, культурного діяча та

лідера нації на музичну культуру і суспільне життя Галичини не підлягає сумніву.

Уважне ознайомлення з дисертацією переконує у солідній фаховій підготовці здобувачки: ґрунтовному знанні історії української культури загалом та галицького регіону, чіткій орієнтації в науковому полі джерелознавства та методології дослідження наукових текстів, глибокому розумінні соціокультурних, художньо-естетичних та жанрово-стильових процесів в українському музичному мистецтві XIX – XX століття. У зв'язку з цим приємно вражає представлений у роботі значний список наукових праць та джерел: 357 позицій (серед яких і англомовні статті), що вказує на прагнення авторки дістати вичерпне уявлення про стан опрацювання досліджуваної проблеми.

Текст роботи відображає належний рівень наукової культури О. Кузнецової: грамотність і коректність формулювань, доступність та водночас ємність висловлювань, вміння органічно поєднувати дедуктивний та індуктивний методи аналізу, відтак відсутність як гіперболізованого теоретизування, так і емпіричної описовості.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження

забезпечується вдало обраною дисертанткою аналітичною та методологічною стратегією, в якій виокремлюються такі важливі засади та підходи:

- ретельне опрацювання наукової літератури широкого гуманітарного профілю (з історії України, культурології, філософії, естетики, літературознавства, музикознавства, фольклористики, краєзнавства), довідникових та публіцистичних видань;
- дослідницька робота в архівних фондах, плідним результатом якої стало винайдення нових фактів і відомостей щодо рецепції особи і праці М. Лисенка в галицькій музичній культурі;

- музикознавчий аналіз значного обсягу різножанрових творів М. Лисенка та їх виконавських інтерпретацій у галицькому музично-культурному середовищі з кінця XIX століття до 1942 року;
- оперування оптимальним комплексом загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких джерелознавчий, історико-ретроспективний, метод системного аналізу, аксіологічний, компаративний, персонологічний методи, метод музикознавчого аналізу;
- унаочнення аналітичних роздумів та висновків ілюстративним матеріалом, який увиразнює достовірність результатів дослідження.

Повнота викладу основних результатів у наукових публікаціях

Дисертація Ольги Олександрівни пройшла значну апробацію відповідно до вимог, які висуваються Міністерством освіти і науки України. Результати дослідження викладено у 10 публікаціях одноосібного авторства: трьох статтях, надрукованих у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б», двох – у закордонних наукових періодичних виданнях (польською та англійською мовами) та в одній статті, яка додатково відображає наукові результати дисертації. Апробація дослідження підтверджується також чотирма публікаціями тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. В усіх опублікованих матеріалах репрезентовано основні положення дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення дисертації

Цілісне позитивне враження, яке склалося у процесі ознайомлення з дисертацією, водночас залишає простір для міркувань щодо можливостей подальшого уточнення, розширення й поглиблення окремих аспектів дослідження. Деякі з них вважаю за потрібне висловити здобувачі:

1. Однією з найважливіших ділянок інфраструктури у виявленні рецепції М. Лисенка в культурі Галичини слушно виокремлено музикознавчий доробок Ф. Колесси, С. Людкевича, Б. Кудрика,

В. Витвицького, В. Барвінського, Н. Нижанківського, А. Рудницького, С. Туркевич та ін. (Третій розділ). Водночас цікаво дізнатися чи були відомі галицьким дослідникам лисенкознавчі розвідки, написані в той період у Лівобережній Україні, зокрема, К. Квітки, Д. Ревуцького, М. Грінченка, П. Козицького, В. Костенка, С. Дрімцова та ін. І чи друкувалися ці праці в Галичині?

2. Окреслюючи здобутки сучасних лисенкознавців (Перший розділ), було б справедливо відзначити праці Л. Корній. Окрім третього тому її «Історії української музики», лівова частина якого присвячена М. Лисенкові, та статті про пасіонарність митця в умовах заблокованості української культури, згаданих у дисертації, вчена також має інші розвідки, важливі для розуміння його національно-історичного феномену. Наукові положення Л. Корній, певно, могли б стати у пригоді під час роботи над дисертацією.

3. На основі розгляду нотних видань Лисенкових творів у Другому розділі виявлено, що в Галичині друкувалася виключно його вокальна музика: хорова (світська й духовна) та камерна. Проте, у Четвертому розділі зазначено, що фортепіанні твори митця поступово стверджувалися в репертуарі видатних галицьких піаністів (В. Барвінського, Л. Колесси, Р. Савицького та ін.). У зв'язку з цим виникає питання: чи збереглися відомості щодо можливих шляхів поширення інструментальної музики М. Лисенка?

4. У Висновках постулюється думка про вагомість внесків славнозвісних родин галицької інтелігенції у популяризації й піднесенні особи та праці М. Лисенка, зокрема про «лисєнкіани» Шухевичів, Барвінських, Нижанківських. Уточніть, будь ласка, цю тезу. Йдеться про участь різних поколінь представників цих родин у вшануванні Лисенка?

Викладені міркування, як відзначалося, аніскільки не применшують наукової вартості проведеного дослідження, яке, вочевидь, є самостійною, оригінальною та завершеною працею, що виконана на належному теоретичному та методологічному рівні.

Загальний висновок

Актуальність теми, широкий контекст розгляду, насичений віднайденими дослідницею цікавими фактами, міждисциплінарний підхід в аналізі культурно-мистецьких явищ, новизна і значущість одержаних результатів та можливість їх теоретичного і практичного застосування у різних галузях гуманітарного знання підтверджують вагомість, універсальність та перспективність рецензованої роботи. Вищезначені достоїнства дослідження пані Ольги надають підстави для рекомендації його опублікування у вигляді монографії.

Дисертація Ольги Олександрівни Кузнецової «Рецепція особистості та творчості Миколи Лисенка в соціокультурних координатах Галичини до 1942 року» відповідає пп. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р., затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка повною мірою заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства, доцент
доцент кафедри музикознавства
та музичної освіти Факультету музичного
мистецтва і хореографії
Київського університету імені
Бориса Грінченка

